

зации вакцину могут получить лица другого возраста. А вот не достигшим 18 летнего возраста, прививки проводятся с согласия родителей.

К сожалению, люди не получившие прививку станут потенциальными источниками заражения окружающих. Именно они создадут опасность для здоровья населения, в том числе студентов университета.

Отметим, что в мире каждые 10 лет отмечается рост заболеваемости корью. Вспышка эта затронула и нашу страну. Так, в Актыбинской области за 6 месяцев 2019 года заболели 86 человек, а в 2018 г. - 0, т.е. эпидемиологическая обстановка по кори ухудшается из года в год, особо неблагоприятная ситуация отмечается в Атырауской области, городах Нур-Султан и Алматы, из-за миграции населения соответственно ожидается увеличение заболеваемости в Актыбинской области.

**Студенческая
поликлиника университета
Жубанова**

«О проведении дополнительной иммунизации против кори и краснухи лиц в возрасте от 20 до 29 лет Республики Казахстан»

86 актыбинцев с начала года заразились вирусом кори. Своевременное выявление и комплексная терапия позволили заболевшим излечиться от недуга без осложнений. Все же такая нестабильная эпидемиологическая ситуация заставила всерьёз задуматься о дополнительной вакцинации. 15 августа Главный санитарный врач выпустил Постановление, согласно которому в Республике Казахстан будет проводиться иммунизация против кори и краснухи лиц в возрасте от 20 до 29 лет. Мероприятие по привитию начнётся 16 сентября 2019 г. и продлится до ноября.

Вакцинация студентов нашего университета будет проводиться в прививочном кабинете поликлиники согласно «Санитарно-эпидемиологическим требованиям по проведению профилактических прививок населению» с 16 сентября 2019 года на основании плана, утвержденного ректором университета. Планируется охватить вакцинацией против кори и краснухи 2760 сту-

дентов. Всем им будет выдана соответствующая справка о получении прививки.

Отметим, иммунизации подлежат все лица, кроме беременных и женщин в период

лактации, лиц, имеющих постоянные медицинские противопоказания к профилактическим прививкам.

По желанию населения в период дополнительной иммуни-

Газет ҚР Ақпарат және коммуникациялар министрлігінде қайта тіркеліп, №16883-Г куәлігі 08.02.2018 ж. берілген.

Газет айына бір рет шығады

Газет бетінде жарияланған материалдарды көшіріп басу үшін міндетті түрде редакцияның рұқсаты керек.

**Zhubanov University
облыстық ақпараттық-
танымдық газеті**

Меншік иесі:
ҚР БЖҒМ «Қ.Жұбанов атындағы
Ақтөбе өңірлік мемлекеттік
университеті» ШЖҚ РМК-ы

Ректор
Бауыржан Ердембеков

Бас редактор
Гүлнара Қараша

Аудармашы (ағылшын тілі)
Айнұр Қожабаева

Дизайнер:
Айгерім Нуршина

Фотограф:
Есет Саргузин

Редакцияның мекенжайы:
030000, Ақтөбе қаласы,
Гришин көшесі, 7 «А»
337 бөлме

E-mail:
gazetaZhU@mail.ru
Сайт: www.arsu.kz

Facebook: ZhU oblystyq gazetі

Таралымы: 5000 дана

**№7-8
(439-440)
29 тамыз
2019 жыл**

Zhubanov University

**Облыстық
ақпараттық-
танымдық газет**

1997 жылдың 12 наурызынан бастап шығып келеді

Осы санда

8-10, 15 66

**БАҚЫТТЫ АСТАНА –
ЫСТАНБҰЛ**

**АБАЙДЫ
САБАТҚАН
ОРАЗБАЙ
КІМ?**

11 6

12-14 66

**ЛАТЫН ГРАФИКАСЫНА
НЕГІЗДЕЛГЕН ҚАЗАҚ ТІЛІ
ӘЛІПБИІ МЕН ЖАЗУЫН
ҮЙРЕТУДІҢ 7-8 САБАҚТАРЫ**

НЕЗАБЫВАЕМОЕ ЛЕТО

Нурлан Есенов
студент 4 курса специальности
«Металлургия»

4-5 стр

Басты жаңалықтар

БІЛІМ БЕРУДЕГІ
БАСЫМ АСПЕКТІЛЕР
ТАЛҚЫЛАНДЫ

Еліміздің екі мыңнан астам мұғалімінің басын қосқан дәстүрлі тамыз конференциясына Мемлекет басшысы Қасым-Жомарт Тоқаев қатысты. Білім мен ғылымның өзекті салалаларына қатысты сұрақтарға байланысты Президент жеке көзқарасын білдіріп қана қоймай, құзырлы өкілдерге нақты тапсырмалар берді. Осыған дейін шілде айында өткен үкіметтің кеңейтілген отырысында Тоқаев «Педагогтың мәртебесі туралы» заң жобасын жыл соңына дейін жасап, бітіруді тапсырған болатын. Ол сонымен қатар үш ауысыммен оқытуды жоюды, жаңа мектептер салуды және үш тілде білім беруге бірден емес, біртіндеп көшу мәселесін де көтерген. Тамыз конференциясында осы және өзге мәселелерге нүкте қойылды.

«Сіздердің арқаларыңызда тұтас бір буынның қандылықтары мен қасиеттері қалыптасады. «Ұстазы жақсының ұстамы жақсы» деген халқымыз. Ұстазсыз адам болмайды. Бәріміз де кезінде мұғалімнің тәлімін алып, білімін үйрендік. Сондықтан болашаққа жол сілтейтін мұғалімнің еңбегін лайықты бағалау – өте маңызды міндет», - деп Қ.Тоқаев ұстаздарға құрмет сезімін білдірді.

«BILIM JANE GYLYM» тақырыбындағы дәстүрлі тамыз кеңесі 28 тамызда өңір басшысы Оңдасын Оразалиннің қатысуымен Ақтөбеде өткізілді. Кеңес аясында «Білім беру мазмұнын жаңарту бойынша инновациялық алаң» тақырыбында білім көрмесі ұйымдастырылып, қатысушылар «Оқулық» республикалық ғылыми-практикалық, «Алматы кітап», «Атамұра» баспаларының, «Platonus» ЖШС, «Казинтерсервис» ЖШС және «BilimLand» білім беру орталықтарының ақпараттық-коммуникативтік технологияларын тамашалады.

Ауқымды жиынға Ы.Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясының президенті Жанбол Жилбаев қатысып, 2 ардагер ұстазға «Еңбек ардагері», 8 педагогқа «Ыбырай Алтынсарин» және 8 ұс-

тазға «Білім беру ісінің құрметті қызметкері» төсбелгілерін тапсырды.

21 педагог облыс әкімінің 100 мың теңге көлеміндегі сыйақысы және Алғыс хатына ие болды. Сондай-ақ, «Орта білім беретін үздік ұйым» грантын беруге арналған байқаудың жеңімпаздарына 3,7 млн - 8 млн теңге аралығындағы сертификат табыс етілді.

ОБСУЖДЕНЫ
ПРИОРИТЕТНЫЕ
АСПЕКТЫ
В ОБРАЗОВАНИИ

Традиционная Августовская конференция собрала в столице 2 тысячи учителей со всей страны. В ней принял участие Глава государства Касым-Жомарт Токаев. Президент высказал свое мнение по актуальным вопросам образования и науки, дал задания ответственным ведомствам. Напомним, на расширенном заседании Правительства в июле Токаев поручил до конца года предоставить законопроект «О статусе педагога». Также он поднял проблемы закрытия трехсменок, строительства новых школ, поэтапного перехода на трехязычное образование. «Система образования должна находиться в поиске, постоянно развиваться. Поэтому главная надежда возлагается на учителей, способных воспитать поколение, открытое всему

Главные новости

PRIORITY ASPECTS
IN EDUCATION WERE
DISCUSSED

The traditional August conference gathered in the capital 2 thousand teachers from all over the country. It was attended by the Head of state Kasym-Zhomart Tokayev. The President expressed his opinion on topical issues of education and science, gave tasks to the responsible departments. We will remind, at the enlarged meeting of the Government in July Tokayev instructed to provide the draw law «On the status of teacher» until the end of the year. He also raised the problems of closing three-shifts, construction of new schools, and gradual transition to trilingual education. «The education system should be in search of, constantly develop. Therefore, the main hope rests on teachers who are able to bring up a generation open to everything new and progressive. The task of teachers and, of course, parents is to educate worthy citizens of our country.» K. Tokayev addressed the teachers.

The traditional August meeting of workers of education Aktobe region «BILIM JANE GYLYM» was held with the participation of the head region of Ondasyn Orazalin on August 28. The meeting was organized an exhibition of the knowledge «Innovation platform for updating the content of education», which was presented to information and communication technologies of the Republican scientific-practical center «Uchebnik», publishing houses «Almatykitap», «Atamura», TOO «Platonus», TOO «Kazinter service» and образовательного центра «BilimLand».

Президент Национальной академии образования имени Ы. Алтынсарина Жанбол Жилбаев вручил 2 актобинским педагогам, внесшим огромный вклад в развитие сферы образования региона нагрудные знаки «Еңбек ардагері», 8 - нагрудные знаки «Ыбырай Алтынсарин» и 8 учителям - нагрудные знаки «Почетный работник образования». 21 педагог был отмечен премиями и благодарственными письмами в размере 100 тысяч тенге. Победители конкурса «Лучшая организация среднего образования» получили сертификаты в размере 3,7 млн - 8 млн тенге.

21 teachers were awarded prizes and letters of thanks in the amount of 100 thousand tenge.

The winners of the contest «the Best organization of secondary education» received certificates in the amount of 3, 7 million - 8 million tenge.

АРЫСТЫҚ БАЛАЛАР
ЖҰБАНОВ ЖЫЛУЫН СЕЗІНДІ

«Мектепке жол» және «Арыспен біргеміз» республикалық қайырымдылық акцияларына белсене қатысқан Жұбанов университеті Ақтөбе қаласының «Шұғыла» сауықтыру лагерінде демалған 100 арыстық балаларға қуаныш сыйлады. Университеттегі «Жұбанов жылуы» қайырымдылық қорынан тосын апаттан зардап шегіп, көңілдері қам болып жүрген бүлдіршіндерге қаражат бөлініп, мектепке қажетті құралдар алынды. Арнайы аниматор қызметі жалданып, ойын-сауық өткізілді. Балмұздақ, түрлі тәттілер үлестіріліп, бір сәтке жабырқау көңілдерін сыйлған жұбановтықтарға балалар өте риза болып, рақметтерін айтты.

ЧАСТИЧКА ДОБРА
ЖУБАНОВЦЕВ ДЕТЯМ АРЫСИ

В рамках республиканских акций «Дорога в школу» и «Арысь - мы вместе!» университет Жубанова подготовил программу мероприятий для 100 отдыхающих маленьких арысцев в лагере «Шұғыла» в городе Ақтөбе. Из выделенных университетским благотворительным Фондом «Жұбанов жылуы» средств ребятам были подарены школьные принадлежности. Также для поднятия настроения детей из зоны ЧП были наняты аниматоры, которые провели веселые игры и конкурсы, раздавалось мороженное и другие сладости. Все это позволило развеять неприятные воспоминания ребятни о трагедии в родном городе. Дети выразили благодарность жубановцам.

A LITTLE BIT OF GOODNESS
FROM ZHUBANOV TEAM
FOR CHILDREN ARYS

Within the Republican actions «Road to school» and «Arys - we are together!» Zhubanov University has prepared a program of events for 100 young tourists in the camp «Shugyla» and the city of Aktobe. From the funds allocated by the University charity Fund «Zhubanov zhyluy» children were given school supplies. Also to raise the mood of children from the emergency zone were hired animators who had fun games and competitions, ice cream and other sweets were distributed. All this allowed to dispel unpleasant memories of children about the tragedy in the hometown. The children expressed gratitude Zhubanov team.

Бақытты астана -
Ыстанбұл

(Соңы. Басы 8-9-10-беттерде)

Қарапайым

Капалы-чарши, туристерге Гранд-базар деген атаумен танымал жабық базар. 1461 жылы салынған, 31000 шаршы метр жерді алып жатыр. Әлемдегі ең үлкен базарлардың бірі. Мұнда күніне шамамен жарты млн-нан астам адам келеді екен. 66 көшеде 4000-нан астам дүкен орналасқан. Базардың ішінде екі мешіт, 40 қо-

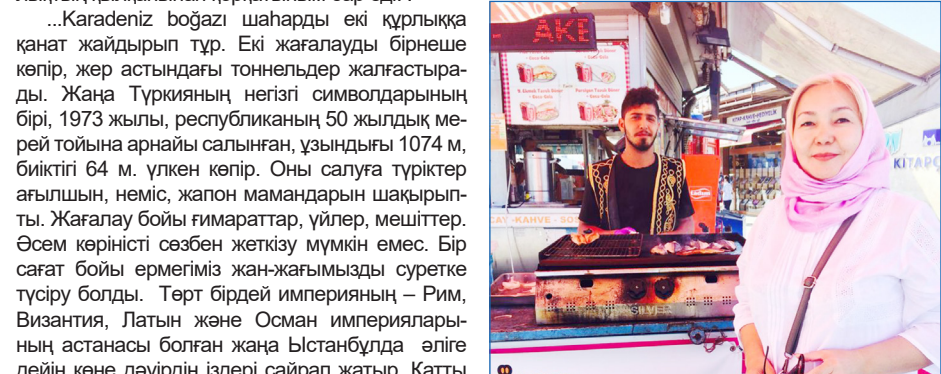

нақүй, 2 түрік моншасы — хаммам, тіпті өз полиция учаскесі де бар. Кейбір деректерге сүйенсек, базардың ішкі бедестені (bedesten-бағалы заттар мен әшекейлер сатылатын орын) Византия империясы кезінен болған дейді. Ұры-қарыдан сақтану үшін үсті күмбезделіп жабылған сол дәуірден. Жаңылыспасам, қазір 18 қақпасы бар. Біз орталық қақпадан кіріп, бір-екі көшесін аралауға ғана шама жеткіздік. Үйреніп алып, саудамызды қыздыру үшін «Чок пахалы» (Çok Rahı), қазақша мағынасы «Өте қымбат» сөзін жиі айтқан жеріміз осы болды. Бір қызығы жексенбіде жабық, Діни мерекелерде де жұмыс кестесі өзгеруі мүмкін.

Karadeniz boğazi

Ыстанбұл қаласына келген жан Қара теңіз бен Мәрмәр теңізін жалғап, Азия мен Еуропаны қосып тұрған Босфор бұғазында кемемен серуендемей кетпейді. Ыстанбұлда ерекшелен-

діретін де осы бұғаз. Туристердің іздеп жейтін танымал көше асы — Balık етпекті (нан ішіндегі балық) бұғаз жағалауында сатады екен. Жас балықты көз алдында қуырып, жуа, салат араластырып, бөлкенің ішіне салып береді. Менен басқасы дәм татты. Хош иіс мұрнымды жарып, сүйсініп тұрғаныммен, жеуге дәтім бармады. Балықтың қылқанынан қорқатыным бар еді. ...Karadeniz boğazi шаһарды екі құрлыққа қанат жайдырып тұр. Екі жағалауды бірнеше көпір, жер астындағы тоннельдер жалғастырады. Жаңа Түркияның негізгі символдарының бірі, 1973 жылы, республиканың 50 жылдық мерей тойына арнайы салынған, ұзындығы 1074 м, биіктігі 64 м. үлкен көпір. Оны салуға түріктер ағылшын, неміс, жапон мамандарын шақырыпты. Жағалау бойы ғимараттар, үйлер, мешіттер. Әсем көріністі сөзбен жеткізу мүмкін емес. Бір сағат бойы ермегіміз жан-жағымызды суретке түсіру болды. Төрт бірдей империяның — Рим, Византия, Латын және Осман империяларының астанасы болған жаңа Ыстанбұлда әліге дейін көне дәуірдің іздері сайрап жатыр. Қатты байқалатыны, мешіт көп, естуімізше 2-мыңға тарта мешіт бар. Архитектурасы ерекше мешіттер. Жалпы алғанда, Ыстанбұлда адаспауға болады. Бұл алып қала ұзынынан орналасқан, шаһар 150 шақырымға созылса, ені бар-жоғы — 50 шақырым дейді. Өйтеуір біз мінген метробустар (тез жүретін, аялдамасы аз автобустар) мен трамвайлар ешқайда бұрылмады. Ыңғайлы. Жан-жақ құжынаған халық, туристер саны

мен жазылған хаттарда Ыстанбұлда «Аситане-и саадет» (Бақытты астана) деген дәйектер жолығатын көрінеді. Бақыты дүниеге паш Ыстанбұл шынтуайтында — бақытты астана, бақытты сәттер тарту ететін шаһар.

Арнайы «Zhurbanov University» газеті үшін журналист Гүлнара Қараша Ақтөбе-Мәскеу-Ыстанбұл-Мәскеу-Ақтөбе

ЛАТЫН ГРАФИКАСЫНА НЕГІЗДЕЛГЕН ҚАЗАҚ ТІЛІ ӘЛІПБЫ МЕН ЖАЗУЫН ҮЙРЕТУДІҢ 7-8 САБАҚТАРЫ

Ескерту. жіңішкелік белгісі (ь) тұрған буында е, і әріптері болса, бұл белгі ескерілмейді: akvarel (-diñ, -i, -ge, -der), artıkl (-diñ, -i, -ge, -der), atele (-niñ, -si, -ge, -ler), barelef (-tiñ, -i, -ke, -ter), barer (-diñ, -i, -ge, -ler), kegl (-diñ, -i, -ge, -der), kelt (-tiñ, -i, -ke, -ter), premer (-diñ, -i, -ge, -ler), premera (-nyñ, -ğa, -lar), shifoner (-diñ, -i, -ge, -ler), stil (-diñ, -i, -ge, -der), film (-niñ, -i, -ge, -der).	
Айыру белгісі (ъ) ескерілмей жазылады, қосымшалар соңғы буын үндесіміне сәйкес жалғанады.	sýbekt, obekt, feldeger, adektiv, podez.

Қазақ тілінің заңында бірдей дауыссыз дыбыстар түбір сөзде қосарла- нып қолданылмайды. Сонымен бірге сөз соңында болмайтын, немесе си- рек келетін дыбыстар да бар. Осы ерекшеліктер жаңа емледе ескерілген.

-тч әріп тіркесімен аяқталатын сөздердегі т әріпі түсіріліп жазылады.	skoch, skech, mach.
дж әріп тіркесі бар сөздерде д әріпі түсіріліп, қосымшалар үндестік заңы бойынша жазылады.	menejer (-diñ, -i, -ge, -ler), jinsi (-niñ, -si, -ge, -ler), jentlmen (-niñ, -i, -ge, -der). Бірақ búdjét, lodjy болып жазылады.
Сөз соңындағы қайталанған қосар әріптің біреуі түсіріледі.	klas (-tyñ, -y, -qa, -tar), hol (-dyñ, -y, -ğa, -dar), bal (-dyñ, -y, -ğa, -dar).
Сөз ортасындағы қайталама сс, мм, лл, тт, фф, нн, бб, рр, пп, гг, дд, кк, уу дыбыстарын білдіретін әріптердің бірі түсіріліп жазылады.	komısar, resor, profesor, disonans, disident; gramatika, komýna, imigrant, amiak, anagram; metalýrgia, elıps, kolej, silabýs, triler, alofon, troleibýs; kotej, atestat; efýzia, afekt, koefisient; aneksia, baner, tenis, konotat; abreviatýra, korektor, ipodrom, oponent; sýgestia; aditiv; akaynt, akord, vakým.
Ескерту: сөз мағынасына әсер ететін жағдайда, сондай-ақ өлшем бірлік атауларында қайталама дыбыстар сақталып жазылады: netto, dollar, massa, tonna, million, millimetr.	
-ий-мен аяқталған сөз- дердің соңында бір ғана і әріпі жазылады.	kali, alúmini, natri, kafeteri, reali.

Әр тіл сөздеріндегі дыбыстар тіркесінің де өзіндік ерекшелігі болады. Сондықтан бір тілдің сөзін екіншісі қолданғанда өз тілінің ерекшелігіне қарай өзгертіп айтуына тура келеді. Мұндай өзгерістер әр тілдің өзіндік дыбыстар тіркесіне сай айтып-жазуды талап етеді. Осындай ерекшелік- терге байланысты төменде шеттілдік сөздер соңындағы дыбыстар мен әріптердің өзгеріске түскен кезін дұрыс жазудың емлесі берілген.

Шеттілдік сөздердің соңындағы а әріпі сөз мағынасына әсер етпеген жағдайда түсіріліп, қосымшалар соңғы буынға үйлесіп жалғанады.	kordnat (-tyñ, -y, -qa, -tar), kapsýl (-dyñ, -y, -ğa, -dar), kardiogram (-nyñ, -y, -ğa, -dar), fonem (-niñ, -i, -ge, -der), morfem (-niñ, -i, -ge, -der), leksem (-niñ, -i, -ge, -der), orfogram (-nyñ, -y, -ğa, -dar).
Бірақ matematika, pedagogika, statistika, mehanika болып жазылады.	
-ст, -сть әріп тіркестеріне біткен сөздердің соңғысы (лары) түсіріліп жазылады, қосымшалар үндестік заңына сәйкес жалғанады.	ekonomis (-tiñ, -i, -ke, -ter), komýnis (-tiñ, -i, -ke, -ter), manifes (-tiñ, -i, -ke, -ter), týris (-tiñ, -i, -ke, -ter), povos (-tiñ, -i, -ke, -ter).
р, һ әріптеріне аяқталған шеттілдік сөздерге тәуелдік жалғауы жалғанғанда, р, һ әріптері ұянданбайды және қосымшалар жуан жалғанады.	arhetip – arhetipi, stereotip – stereotipi, sheih – sheihy, shtrih – shtrihy; seh (-tyñ, -y, -qa, -tar), sheih (-tyñ, -y, -qa, -tar), shtrih (-tyñ, -y, -qa, -tar).
-ог әріп тіркесімен аяқталатын сөздерге қосымшалар жуан жалғанады.	pedagog (-tyñ, -y, -qa, -tar), ekolog (-tyñ, -y, -qa, -tar), filolog (-tyñ, -y, -qa, -tar).
-рк, -рг, -кс, -лк, -кл, -нк әріп тіркестеріне біткен сөздерге қосымшалар жіңішке жалғанады.	ocherk (-tiñ, -i, -ke, -ter), hirýrg (-tiñ, -i, -ke, -ter), metalýrg (-tiñ, -i, -ke, -ter), polk (-tiñ, -i, -ke, -ter), síkl (-diñ, -i, -ge, -der), bank (-tiñ, -i, -ke, -ter), tank (-tiñ, -i, -ke, -ter).

-кт, -ск, -пт, -фт әріп тіркесіне бітетін сөздерге қосымша у, і дәнекері арқылы, ал -кт, -нкт, -ск сияқты құрамында к әріпі бар сөздерге тек жіңішке, басқаларына соңғы буын үндесіміне қарай не жуан, не жіңішке жалғанады.	fakt, faktige, faktisi; pýnkt, pýnktisi, pýnktige; instinkt, instinktisi, instinktige; disk, diskige, diskisi; aksept, akseptige, akseptisi; softyğa, softysy.
Сөз соңындағы -нг әріп тіркесі һ әрпімен жазылады, қосымшалар үндестік заңына сәйкес жалғанады.	boýlın (-niñ, -ge, -i, -der), brifin (-niñ, -ge, -i, -der), reitrin (-niñ, -ge, -i, -der).
Ескерту: бір буынды сөздерде нг тіркесі жазылады: ring, rang, sleng.	

Бұрын шеттілдік сөздер орыс тілі арқылы келсе, қазір ағылшын тілінен тікелей келген сөздер көбейе бастады. Сондықтан мұндай сөздерді де қа- зақ тіліне бейімдеп жазу керек болады.

Ағылшын тіліндегі түпнұсқасында w әрпімен басталатын кейбір сөздер у әрпімен жазылады.	ýatsap, ýikipedia, ýeb-sait.
Тапсырма: Бірінші бөліктегі берілген сұрақты оқып, қатарындағы келе- сі бөлікке соған сай жауап ретінде мысалдар жазыңыз. Олардың жазылу емлесін меңгеріп, әріпті көру, тануға және оқу шапшаңдығын арттыруға машықтанып, мәнерлеп оқыңыз:	

Жазылу емлесі жөнінде сұрақтар	Мысалы
Ё әріпі бар сөздердің жазылуы.	
Ц әріпі бар сөздердің жазылуы.	
Щ әріпі бар сөздердің жазылуы.	
Э әріпі бар сөздердің жазылуы.	
Ю әріпі бар сөздердің жазылуы.	
Я әріпі бар сөздердің жазылуы.	
Жіңішкелік белгісі (ь) бар сөздердің жазылуы.	
Айыру белгісі (ъ) бар сөздердің жазылуы.	
-тч әріп тіркесімен аяқталатын сөздердің жазылуы.	
-дж әріп тіркесі бар сөздердің жазылуы.	
Сөз соңында қайталанған қосар әріптердің жазылуы.	
Сөз ортасында қайталанған қосар әріптердің жазылуы.	
Сөз соңындағы кейбір әріп тіркесінің жазылуы.	

Шеттілдік сөздер емлесімен тереңірек танысу үшін Емле ережелерінің 76-98 –баптарын оқу керек. Шеттілдік сөздердің жазылу үлгісі ұлттық тіл- дің ерекшеліктері мен заңдылықтарына сай ұсынылған. Сондықтан ана тілімізде шеттілдік сөздердің жазылу үлгісін білудің маңызы зор.

Main news

ЕЛБАСЫ — САЛАУАТТЫ ӨМІР НАСИХАТТАУШЫСЫ

Қазақстанның Тұңғыш Президенті, 79 жастағы Елбасы Нұрсұлтан Назарбаев салауатты өмір салтын ұстанушы- ларға үлгі болып келеді. Оның ең сүйікті спорт түрі – теннис. Ол ракетканы қолына нық ұстап, қортқа жиі шығады. Тағы бір жақсы көріп шұғылданатыны – гольф. Елбасы гольф бойын- ша халықаралық турнирлерге қатысып, басқа мемлекет бас- шыларымен күш сынасады. Қыстыгүні Нұрсұлтан Әбішұлын Шымбұлақ баурайынан көруге болады. Шаңғы тебуді 55 жа- сынан бастаған. Ал оның ат құлағында ойнайтыны баршаға мәлім. Әр күнін ол дене шынықтырудан бастайды. Тұңғыш Президент «Спортпен шұғылдану физикалық күш пен ден- саулықты нығайтып қана қоймайды, олармен адам бойында ерік-жігер, табандылық, жетістікке деген ұмтылыс дамиды, жоғары адамгершілік, рухани қасиеттер қалыптасады. Мұн- дай мықты адамдар өмірдің барлық саласында кез-келген міндеттерді шеше алады», -деп, әсіресе жастармен кездесу- лерінде айтып отырады.

ЕЛБАСЫ — ПРИМЕР ЗДОРОВОГО ОБРАЗА ЖИЗНИ

Первый Президент Казахстана, Елбасы Нурсултан На- зарбаев подает пример здорового образа жизни. Любимый вид спорта 79 летнего политика - теннис. Часто Н.Назарбае- ва можно встретить с ракеткой на корте. Ещё одно активное

увлечение – гольф. Елбасы участвует в международных тур- нирах по гольфу, где он соревнуется с другими руководи- телями стран. Зимой Нурсултана Абишевича можно встре- тить на Чимбұлаке. Здесь он с 55-летнего возраста оттачива- ет своё мастерство по лыжным гонкам. Такое Лидер Нации любит ездить верхом. Каждое его утро начинается с физи- ческой зарядки. «Занятия спортом укрепляют не только фи- зические силы и здоровье, они воспитывают волю, упорство, стремление к успеху, формируют высокие моральные, ду- ховные качества. Таким сильным людям по плечу любые за- дачи во всех сферах жизни, поэтому развитию спорта, физи- ческой культуры наше государство придает первостепенное значение», - говорит Н.Назарбаев на встречах с молодежью.

ELBASY — AN EXAMPLE OF THE HEALTHY LIFESTYLE

The first President of Kazakhstan, Elbasy Nursultan Nazarbayev sets an example of a healthy lifestyle. Favorite sport 79 year old politician - tennis. Often N. Nazarbayev can be found with a racket on the court. Another active hobby is Golf. Elbasy participates in international Golf tournaments, where he competes with other leaders of the countries. In winter, Nursultan Abishevich can be found on Chimbulak. Here he has been honing his skills in cross-country skiing since the age of 55. Also, the Leader of the Nation likes to ride. Every morning begins with physical exercise. «Sports strengthen not only physical strength and health, they educate will, perseverance, desire for success, form high moral and spiritual qualities. Such strong people can handle any tasks in all spheres of life, so the development of sports, physical culture, our state attaches paramount importance.» Nursultan Nazarbayev said at meetings with young people.

ОБЛЫС ӘКІМІНІҢ БІЛІМ ГРАНТЫ ӨНІРДЕГІ СҰРАНЫСҚА САЙ БӨЛІНДІ

2019 – 2020 оқу жылына 100 білім гран- тын бөлу бойынша комиссия отырысына об- лыс әкімі Оңдасын Оразалин төрағалық етті. Жиынға өңірде зәру мамандықтарға қатысты мекеме мен ұйымдар басшылары қатысты. Комиссия мүшелері облыс әкімдігінен бөлі- нетін білім гранттарына сай ЖОО-ларды таңдады. Білім гранттарын алуға Ақтөбедегі жергілікті ЖОО-лардан өзге Нұр-Сұлтан, Ал- маты, Орал қалаларының жоғары оқу орын- дары мүдделік көрсетті.

Нәтижесінде грант иелері Т.Жүргенов атындағы өнер академиясы, «Астана» ха- лықаралық университеті, Қ. Жұбанов атын- дағы Ақтөбе өңірлік мемлекеттік универси- теті, М.Оспанов атындағы Батыс-Қазақстан мемлекеттік медицина университеті, Жәңгір хан атындағы Батыс Қазақстан аграрлық-тех- нологиялық университеті, Нұр-Мұбарак Еги- пет ислам мәдениеті университеттерінде оқитын болып, шешім қабылданды.

ЖОО-лар білім сапасы, жатақханамен қамтуы, т.б. бәрі он екі шарт бойынша ірік- телді. Жергілікті бюджет есебінен Жұбанов университетінде 24 студент оқитын болады. Олар өңірде тапшы болып отырған матема- тика, құрылысшы, орыс тілді мектептерге бастауыш пен мұғалімдері қатарын толықтыр- мақ. Облыс әкімі О.Оразалин білім грантта- рын иеленуші жастар оқуларын аяқтағасын өңірдің гүлденуі мен дамуына зор үлес қоса- тынына сенім білдірді.

ГРАНТЫ АКИМА ОБЛАСТИ РАСПРЕДЕЛЕНЫ СОГЛАСНО СПРОСУ РЕГИОНА

Заседание комиссии по выделению 100 образовательных грантов на 2019 – 2020 учебный год прошло под председательством акима области Оңдасын Оразалина. В ходе мероприятия выступили руководители ве- домств, в курирующих сферах которых на- блюдается дефицит кадров. Члены комиссии выбрали ВУЗы, куда распределят гранты акима области. В список помимо актибин-

ских университетов вошли учебные заведе- ния Нур-Султана, Алматы и Уральска.

В итоге, обладатели грантов будут учить- ся в Академии искусств им. Т.Жүргенова, международном университете «Астана», Западно-Казахстанском агро-техническом университете им. Жангир хана, Актюбин- ском региональном государственном уни- верситете им. К. Жубанова, Западно-Казах- станском государственном медицинском университете им. М.Оспанова, Египетском университете исламской культуры «Нур-Му- барак».

ВУЗы выбирались по 12 критериям, ос- новными из которых являлись качество знаний и оснащенность общежитиями. Из средств местного бюджета в университете Жубанова обучатся 24 студента. Они осво- ят такие профессии как учитель математи- ки, учитель начальных классов для русских школ, строитель. Аким области Оңдасын Оразалин выразил надежду, что все соиск- атели грантов после окончания ВУЗов внесут существенный вклад в развитие региона.

GRANTS OF REGIONAL GOVERNMENT ARE DISTRIBUTED ACCORDING TO REGION DEMAND

The meeting of the Commission for the allocation of 100 educational grants for the 2019 – 2020 academic years was held under the chairmanship of akim of Ondasyn Ursalin. During the event, the heads of departments, in the supervising areas of which there is a shortage of personnel. Members of the Commission have chosen Universities, where will distribute grants of akim of the region. In addition to Aktobe universities, the list includes educational institutions of Nur Sultan, Almaty and Uralsk.

As a result, the grant holders will study at the T. Zhurgenova Academy of arts., International University «Astana», Zhanqir Khan West Kazakhstan agro-technical University., K.Zhubanov Aktobe regional state University., M. Ospanov West Kazakhstan state medical University., «Nur-Mubarak» Egyptian University of Islamic culture.

Universities were selected according to 12 criteria, the main of which were the quality of knowledge and equipment of hostels. 24 students will study at the University of Zhubanov from the local budget. They will master such professions as a mathematics teacher, primary school teacher for Russian schools, a builder. Akim of the region Ondasyn Urazalin expressed hope that all grant applicants after graduation will make a significant contribution to the development of the region.

ӘЛЕУМЕТТІК КӨМЕККЕ МҰҚТАЖ ОТБАСЫНАН ШЫҚҚАН ЖАСТАР ТЕГІН БІЛІМ АЛАДЫ

Биыл Қазақстан Республикасының Ұлт- тық қорының нысаналы трансферт есебінен көп балалы және атаулы әлеуметтік көмек алатын отбасылардан шыққан балалар үшін 2019/2020 оқу жылына жоғары білімі бар кадр- ларды даярлауға арналған 180 грант бөлін- ді. Грант иеленуші талапкерлердің 110-ы Жұбанов университетін таңдады. Олар өңі- ре қажетті, әсіресе педагогикалық маман- дықтарды игермекке ниетті. Таңдалған ма- мандықтар арасында «Шет тілі» мұғалімі болғысы келетіндер басым.

ДЕТИ ИЗ СОЦИАЛЬНО УЯЗВИМЫХ СЕМЕЙ БУДУТ ОБУЧАТЬСЯ БЕСПЛАТНО

В текущем году за счет средств Нацио- нального фонда РК выделены гранты на обучение в 2019-2020 учебном году 180 ак-

тибинских детей из малообеспеченных и многодетных семей, получающих адресную социальную помощь. 110 из них выбрали университет Жубанова. Будущие студен- ты намерены получить педагогические спе- циальности, на которые наблюдается высо- кий спрос в регионе.

Отметим, что большая часть счастливых обладателей данного гранта хотят стать учи- телями иностранных языков.

APPLICANTS FROM SOCIALLY VULNERABLE FAMILIES WILL BE TAUGHT FREE OF CHARGE

This year, grants have been allocated for 180 applicants from low-income and large families receiving targeted social assistance at the expense of the National Fund of Kazakhstan. 110 of them will study at Zhubanov University. Future students intend to get pedagogical specialties, which are in high demand in the region.

It should be noted that most of the lucky winners of this grant want to become teachers of foreign languages.

✓ **Au aqamy**

✓ **Человек месяца**

✓ **Person of the month**

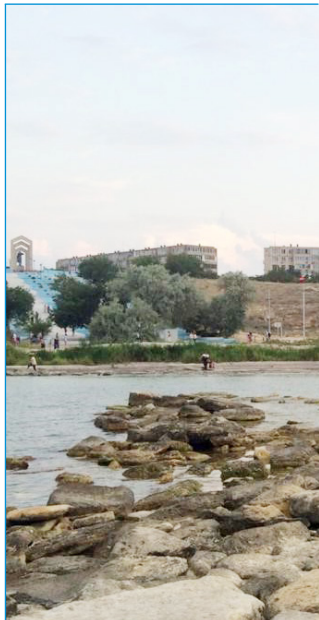

Меня зовут Нурлан. Я студент-металлург 4 курса университета Жубанова. Впереди финишная прямая к получению заветного диплома и новая жизнь в качестве молодого специалиста. Потому свои последние студенческие каникулы хотелось провести по-особенному. Сразу после экзаменов вместе с друзьями мы поехали в загадочное и прекрасное место Мангистау. В поездку отправились на поезде, чему были очень рады. Эти незабываемые ландшафты при въезде на территорию региона, величественное плато Устюрт со сво-

ими безграничными скалами, пустыни, жующие колючки верблюды вдоль железной дороги. Увидев все это через окно вагона, я понял - меня ждёт незабываемое путешествие. Ранним утром мы сошли со станции Шетпе, откуда поехали в Жанаозен. Там нас ожидала свадьба друга. Архитектура нефтяного городка ничем не приметна. Но как тут соблюдают традиции. Само торжество напоминало погружение в древний быт казахов. Женщины в красивых национальных убранствах и ярких камзолах, которые шаг за шагом показы-

вали гостям обычаи. Культурная программа продолжилась на берегу Каспийского моря. Тёплая как молоко вода в знойный летний день, походная еда и водные игры подарили нам веселое настроение. В Жанаозене мы пробыли ещё пару дней, удивлённые гостеприимством и обилием внимания. Тут приближалось самое главное событие нашей поездки - посещение мечети-памятника Бекет Ата. Сакральное место хранит в себе немало тайнств. Я считаю, что каждый казахстанец должен знать о Бекет ата Мырзагулулы. Выходец

из рода Адай Младшего жуза, его в народе почитают как святого. И это неспроста. Ведь немало наследия оставил после себя батыр, просветитель, зодчий своего времени Бекет Мырзагулулы. Вернувшись в родной край после окончания учебы, он построил мечеть, обучал детей, призывал людей к знаниям. В народе сложено много легенд про него. Священное место также несёт в себе историю. Сюда для прохождения испытаний отправляли святых (өулие), таких как Шолпан Ата, Шакпак Ата. А я в свою очередь получил от посещения памят-

Мемлекет және ең жоғарғы мемлекеттік басқару органдары мен лауазым атаулары бас әріппен жазылады.	Qazaqstan Respyblikasy, Qazaqstan Respyblikasynyń Prezidenti, Qazaqstan Respyblikasynyń Premier-ministri, Qazaqstan Respyblikasy Parlamenti Májilisiniń Tóraǵasy, Qazaqstan Respyblikasynyń Úkimeti.
Бірақ мемлекеттік лауазым атауларындағы хатшы, министр, депутат, әкім, орынбасар, басшы, төраға сөздері кіші әріппен жазылады: Qazaqstan Respyblikasy Memleketlik hatshysy, Qazaqstan Respyblikasy Qarjy ministri, Qazaqstan Respyblikasy Parlamentiniń depýtaty, Aqtóbe oblysynyń ákimi, Qazaqstan Respyblikasy Prezidenti ákimshiligi basshysynyń orynbasary, Ádistemelik bólim basshysy, Til komitetiniń tóraǵasy.	
Мемлекеттік әкімшілік-басқару органдары (министрлік, комитет, департамент, кодекс т.б.), заңнамалық құжаттар күрделі атауларының бірінші сөзі бас әріппен жазылады.	Qarjy ministrligi, Qazaqstan Respyblikasy Qarjy ministrligi, Qazaqstan Respyblikasy Ishki ister ministrligi, Qazaqstan Respyblikasy Qarjy ministrliginiń Memlekettik múlik jáne jekeshelendirý jónindegi komiteti, Qazaqstan Respyblikasy Aqparat jáne komýnikasialar ministrliginiń Aqparattandyry departamenti, Qazaqstan Respyblikasynyń Eńbek kodeksi.
Оқу орны, ғылыми мекеме, қоғамдық ұйым, өнер орталықтарының және олардың құрылымдық бөлімшелерінің атаулары бас әріппен жазылады.	Ál-Farabı atyndaǵy Qazaq ulttyq yñiversiteti, Sh.Yálıhanov atyndaǵy Tarih jáne etnologia instıtúty, Qazaqstan Syretshiler odaǵy, Abai atyndaǵy Opera jáne balet teatry, Qazaq ulttyq yñiversitetiniń Tarih fakúlteti, Shygystaný fakúltetiniń Shygys filologiasy kafedrası; Til bilimi instıtútynyń Til mádenieti bólimi, Jazyshylar odaǵy Kórkem ádebiet bólimi, Til bilimi instıtútynyń Gylymı keńesi.
Ғимарат, ескерткіш, көркем әдебиет, музыка, сәулет, өнер туындылары атауларының алғашқы сөзі бас әріппен жазылады.	Beibitshilik pen kelisim sarayı, Qazmedia ortalyǵy, Táýelsizdik sarayı, Áziret Sultan meshiti, I.Esenberlinniń «Kóshpendiler» trilogiasy, «Alasapıran» romany, «Aıqyn» gazeti, «Qazdar qaitqanda» áni, «Máńgili el» monýmenti.
Маңызды тарихи оқиғалардың, мереке атауларының бірінші сөзі бас әріппен жазылады.	Aqtaban shubyryndy, Jeltoqsan kóteriisi, Qurban ait, Naıryz meıramy, Qazaqstan halqynyń birligi kúni, Bilim kúni.
Мемлекеттік марапаттар, атақтар бас әріппен жазылады.	Qazaqstan Respyblikasy Memlekettik sylyǵynyń laýreaty, «Halyq qaharmany» ataǵy, «Altyn qıran» ordeni, «Eren eńbegi úshin» medali, «Altyn alqa» tósbelgisi.

Тапсырма: Бірінші бөліктегі берілген сұрақты оқып, қатарындағы келесі бөлікке соған сай жауап ретінде мысалдар жазыңыз. Олардың жазылу емлесін меңгеріп, әріпті көру, тануға және оқу шапшаңдығын арттыруға машықтанып, мәнерлеп оқыңыз:

Жазылу емлесі жөнінде сұрақтар	Мысалы
Өлеңнің әрбір жолының жазылуы	
Кісінің аты, әкесінің аты, тегінің жазылуы	
Кісі есімдеріне және -ов, -ев жұрнағымен аяқталған кісінің тегіне жалғанатын қосымшаның жазылуы	
Араб, парсыдан енген есімдерінің жазылуы	
Тарихи тұлға есімдеріндегі көмекші сөздер мен қосымшалардың жазылуы	
Би, жырау, ата, ана, батыр, абыз, ақын, баһадүр, хан, сері, сал, датқа, сұлтан, қажы, сұлу, бегім, ханым, мырза сөздері бар кісі есімдерінің жазылуы	
Мемлекет және ең жоғарғы мемлекеттік басқару органдары мен лауазым атауларының жазылуы	
Оқу орны, ғылыми мекеме, қоғамдық ұйым, өнер орталықтарының және олардың құрылымдық бөлімшелерінің атауларының жазылуы	

Мемлекеттік лауазым атауларында хатшы, министр, депутат, әкім, орынбасар, басшы, төраға сөздерінің жазылуы	
Мемлекеттік марапаттар, атақтардың жазылуы	
Ғимарат, ескерткіш, көркем әдебиет, музыка, сәулет, өнер туындылары атауларының жазылуы	
Жер-су атауларының жазылуы	

8 – САБАҚ ШЕТТІЛДІК СӨЗДЕР ЕМЛЕСІ	
Тілдің сөздік құрамы өзінің ішкі мүмкіншіліктерімен қатар өзінде жоқ сөздерді өзге тілдерден ауысып алуы арқылы да толығып, байып отырады. Ел мен елдің арасындағы әртүрлі дәрежедегі қарым-қатынас, байланыс нәтижесінде бір тілден екіншісіне сөз ауысып, кірме сөздердің еніп отыруы қалыпты жағдай. Сондықтан тілдің өзіндік сөзжасам тәсілдерімен емес, басқа тілдің ықпалымен жасалған, дыбыстық тұлғасы мен мағынасы өзге тілге қатысты сөздердің бәрі кірме сөздер деп аталады. Қазақ тілінде араб-парсы, моңғол, орыс тілінен енген сөздер көп кездеседі. Сонымен қатар тілімізде орыс тілі арқылы енген басқа шеттілдік сөздер де бар болса, кейінгі кезеңдегі шетелмен қарым-қатынастың арта түсуі шеттілдік сөздердің де көп қолданылуына алып келді.	
Шеттілдік бірқатар сөздер түпнұсқасына ұқсас жазылады, оларға қосымша буын үндестігіне сәйкес жалғанады.	moderator (-dyń, -y, -ǵa, -lar), marker (-diń, -i, -ge, -ler), stepler (-diń, -i, -ge, -ler), vaıcher (-diń, -i, -ge, -ler), sypervaizer (-diń, -i, -ge, -ler), banknot (-tyń, -y, -qa, -tar), bankomat (-tyń, -y, -qa, -tar), planshet (-tiń, -i, -ke, -ter), onlain (-nyń, -y, -ǵa, -dar), oflain (-nyń, -y, -ǵa, -dar), dizain (-nyń, -y, -ǵa, -dar), barmen (-niń, -i, -ge, -der), blokbaster (-diń, -i, -ge, -ler).
Бірқатар кірме сөздер айтылуы бойынша жазылады.	taıar, nómir, poshta, kástóm, pálte, poıyz, siez, slesir, vedimis, vedimistik, ketchup.
Латыннегізді қазақ әліпбиі сөзіміздің қазақ тілінің өзіндік табиғатына сай қолданылуына бейімделіп жасалған. Сондықтан қазіргі кирилл жазуындағы әліпбиімізде 42 әріп болса, енді одан 8 әріп (ё, ц, щ, ь, ё, ю, я) қысқартылғанын атап айтуымыз керек. Бұл әріптер әліпбиімізде жоқ болса да, мұндай әріптермен келген сөздерді қазақ тілінің айтылымына сәйкестендіре айтып, басқа әріптермен жазамыз.	
ё әрпі о әрпімен таңбаланады. Қосымша соңғы буынның үндесіміне сәйкес жалғанады.	manóvr (-diń, -i, -ge, -ler), brýselóz (-diń, -i, -ge, -der), aktór (-diń, -i, -ge, -ler), amóba (-nyń, -ny, -ǵa, -lar), dirijór (-diń, -i, -ge, -ler), rejsiór (-diń, -i, -ge, -ler).
ц әрпі және сц әріп тіркесі s әрпі арқылы жазылады.	sırk, sement; desimetr, proporsional, kvars, korporasia, senarı, abses, plebisit.
щ әрпі sh әрпімен жазылады.	ýchilisce, praporshik, borsh, shı (taıam).
э әрпі е әрпімен жазылады.	element, elevator, poetika, koefisent.
ю әрпі ў әрпімен жазылады, ал қосымшалары соңғы буынның үндесіміне сәйкес жалғанады.	parashút, absolút, glúkoza, debút, prodúser, lúks, valúta, búdjet, búro, sújet, búleten, fúchers, kompúter, tútor, konúktýra, konúktivit.
я әрпі á әрпімен жазылады. Соңғы буынында á әрпі жазылатын түбір сөздерге ашық дауыстылармен келетін қосымшалар ғана жуан жалғанады.	zarád, knáz, narád, razrád, grıláj; kúnásina, kúnásinan, kýásina, kýásinan, kúnáǵa, kúnádan, kínaláy, shúbálaný, kýáǵa, kýádan, kúmánǵa, kúmándaný.
Ескерту: и (і) әрпінен кейін тұрған я-ның орнына а жазылады: aksia, alergıa, himia, gimnazia.	

Латыннегізді жаңа әліпбиімізде жоқ болғандықтан қазақ жазуында жіңішкелік белгісі (ь) мен айыру белгісі (ъ) қолданылмайды.

Жіңішкелік белгісі (ь) бар буынға жіңішке дауыстылардың әрпі жазылады, қосымшалар түбірдің соңғы буынына үндесіп жалғанады: ansámbl (-diń, -i, -ge, -der), asfált (-tiń, -i, -qa, -ta), álbatros (-tyń, -y, -qa, -tar), álbum (-nyń, -y, -ǵa, -dar), álfa (-nyń, -ǵa), álmanah (-tyń, -y, -qa, -tar), álpinis (-tiń, -i, -ke, -ter), álternativ (-tiń, -i, -ke, -ter), bálzam (-nyń, -y, -ǵa, -dar), batalón (-niń, -i, -ge, -der), búldog (-tyń, -y, -qa, -tar), búldozer (-diń, -i, -ge, -ler), dúbl (-diń, -i, -ge, -der), gólf (-tiń, -i, -ke, -ter), gastról (-diń, -i, -ge, -der), koról (-diń, -i, -ge, -der), medalón (-niń, -i, -ge, -der), múlftılm (-niń, -i, -ge, -der), т.б.

Жаңа емпе

Новый алфавит

New alphabet

ЛАТЫН ГРАФИКАСЫНА НЕГІЗДЕЛГЕН ҚАЗАҚ ТІЛІ ӘЛІПБИ МЕН ЖАЗУЫН ҮЙРЕТУДІҢ 7-8 САБАҚТАРЫ

Сабақты жүргізуші: Нұрбол САДУАҚАС,
филология ғылымдарының кандидаты, доцент

7 – САБАҚ БАС ӘРІППЕН ЖАЗЫЛАТЫН СӨЗДЕР ЕМЛЕСІ

Жазудың ең басты талабы – айтылған ойды дәл жеткізу. Егер емле ережелері тиянақсыз болса, жазатын адамға да, оны оқитын адамға да қолайсыздық туғызады. Сондықтан жазу емлесі нақты талаптарға сүйенеді. Емле – ана тіліміздің, ұлттық жазу мәдениетіміздің өзіндік ерекшелігін танытатын бір көрсеткіші. Ауыздан шыққан әр дыбысты, сөзді, сөйлемді таңбалап, қағазға түсірудің барлық заңдылықтарын сақтау үшін емле ережелеріне ерекше назар аударған жөн. Әр сөйлемнің алғашқы сөзі бас әріппен басталып жазылады. Ал сөйлем ішіндегі сөздердің қандай жағдайда бас әріппен жазылатындығын білудің маңызы зор. Бас әріппен жазылған сөз белгілі бір қызмет атқарып тұрады.

Әрбір жаңа сөйлем бас әріппен жазылады.	Qonaqúide, dóńgelek ústel ústinde qyzǵylyt, kúńgirt sáylesi bar tas sham janyp tur. Qyrın otırǵan ákesiniń úlken kesek pishini Abaiǵa jartylai ǵana kórinedi (M.Áyезov).
Өлеңнің әрбір жолы бас әріптен басталып жазылады.	Paida oilama, ar oila, Talap qyl artuq bilýge. Artuq bilim kitapta, Erinbei oqur kórýge (Abai).

Жазуда жалқы есімдер бас әріппен жазылады. Біртектес бірнеше заттардың ішінен бөлініп алынған және жеке немесе дара заттарға берілген атауларды білдіретін зат есім сөздерді жалқы есім деп атайды. Жалқы есім сөздерді өз арасында бірнеше топқа бөліп қарастыруға болады.

Кісінің аты, әкесінің аты, тегі бас әріппен жазылады.	Dýlat Saǵynuly Berdáli, Qyrmyzy Nábiqzy Seidimbek.
Кісі есімдеріне және -ов, -ев жұрнағымен аяқталған кісінің тегіне қосымша түбір сөздің соңғы буынына сәйкес үндесіп жалғанады.	Álihanıyń, Álihanǵa; Kúnsulýdyń, Kúnsulýǵa; Nábievanıyń, Nábievke; Baıǵaraevanıyń, Baıǵaraevqa.
Ескерту: Соңғы буыны ә-мен аяқталған кісі есімдеріне қосымшалар жуан жалғанады: Kúlaşh-qa, Kúláı-ǵa, Bilál-ǵa.	
Екі сөзден құралған кісі есімдері бірге жазылады.	Tóremurat, Aısáyle, Saqypjamal, Ábilqasym, Batyrhan, Tursynzada, Aıǵúl, Aqylbek, Jaqsymbai, Shárbanı, Toqqoja, Nurbol, Nurdıldá, Bibihanym, Ahmetqazy.

Кісі есімдері сыңарларының жігіндегі дыбыстар айтылымына сәйкес жазылады.	Aıǵyz, Baigeldi, Jumaǵul, Qaragóz, Kenjáli, Bibajar, Qojahmet.
Араб, парсы тілінен енген кісі есімдері қазақ тілінің дыбыстық заңдылығына сәйкес жазылады.	Ysqaq, Yrsjan, Yrsaldy, Ysmaiyl немесе Symaiyl, Muhambet, Ybyraıym, Bátima, Qasen, Qusaiyn, Qadisha, Pazyl, Ábdiqadir, Álbeybarys.
Тарихи тұлға есімдеріндегі көмекші сөздер сөз басында бас әріппен, сөз ортасында кіші әріппен дефис арқылы жазылады.	Ábýnasyr ál-Farabi, Leonardo da Vinchi, Janna d'Ark, Fon der Gols, Liýdvig van Bethoven, Ál-Farabi. Leonardo da Vinchi (-dıń, -ge); Fon der Gols (-tyń, -qa); Viłgelm fon Gymboldt (-tyń, -qa).
Көрсетілген есімдерге қосымшалар буын үндесіміне сәйкес жалғанады.	
Ертегі, миф кейіпкерлерінің аттары бас әріппен және бірге жазылады.	Jelataq, Jeztyrnaq, Saqqulaq, Taysoǵar.
Құрамында би, жырау, ата, ана, батыр, абыз, ақын, баһадүр, хан, сері, сал, датқа, сұлтан, қажы, сұлу, бегім, ханым, мырза сөздері бар ұлттық-мәдени қоғамдастыққа танымал кісі есімдерінің алдыңғы сыңары – бас әріппен, екінші сыңары кіші әріппен бөлек жазылады.	Mónke bi, Buqar jyraý, Adam ata, Haýa ana, Qorqyt ata, Domalaq ana, Jalańtós batyr, Baiserke abyz, Dýlat aqyn, Ábilǵazy bahadúr, Abylai han, Aqan serı, Birjan sal, Baizaq datqa, Baraq sultan, Qunanbai qajı, Baian sulý, Aisheker hanym, Rabia begim.
Дәстүрлі мәдениетте ерекше орын алған кісі есімдерінің алдында қолданылатын тұрақты эпитеттер бас әріппен жазылады.	Úkili Ybyrai, Qyz Jibek, Máshhúr Júsip, Qazdaǵysty Qazybek bi, Er Tarǵyn, Qaraqypshaq Qobylandy, Jalaı Musa, Er Tóstik.
Жануарлар мен құстарға қойылған күрделі атаулар бас әріппен және бірге жазылады.	Aıtóbel, Qoiankók; Bóribasar, Aqtós, Qaratorǵai.

Жалқы есімдердің бір тобы жер бедері, жер-су және аспан денелері атауларына қатысты болады. Бұлар топоним, географиялық және астрономиялық атаулар ретінде бас әріппен жазылады.

Географиялық және астрономиялық атаулар бас әріппен жазылады.	Alataı, Jetisý, Ertis, Jaiyq; Kún, Al, Jer, Sholpan, Jetiqaqashy, Súmbile, Úrker.
Мұхит, асу, арал, құм т.б. сөздермен келетін жер-су және астрономиялық атаулардың бастапқы сыңары бас әріппен жазылады.	Qara teńiz, Tynyq muhity, Kúngei asýy, Barsakelmes araly, Borsyq qumy.
Тұрақты анықтауыш арқылы қалыптасқан күрделі жер-су атауларының екі сыңары да бас әріппен және бөлек жазылады.	Qara teńiz, Tynyq muhity, Kúngei asýy, Barsakelmes araly, Borsyq qumy.
Күрделі жер-су атаулары бас әріппен, түбір тұлғасы сақталып, біріктіріліп жазылады.	Araltóbe, Úsharal, Kókshetaı, Betpaqdala, Jarkent, Marqakól, Saryarqa, Saryaǵash, Jańaarqa.
Қосарланған жер-су атауының екі сыңары да бас әріппен, дефис арқылы жазылады.	Aqsý-Jabaǵyly qoryǵy, Úrtas-Aıdos jerasty sýy, Sairam-Ógem ulttyq parki, Balqash-Alakól oıysy.

Жалқы есімдер құрылысы жағынан дара және күрделі болады. Жалқы есімдер ішінде бірнеше сөзден құралатын күрделі атаулардың жазылу емлесінің де кейбір ерекшеліктері бар.

ника большой заряд энергии перед новыми горизонтами своей жизни.

Мое курортное путешествие продолжилось в областном центре, в городе Актау. Друзья и сокурсники, проживающие здесь, всюду сопровождали меня, хвалясь своей малой родиной. Актау - небольшой город, где построено много интересных зданий. Меня как будущего металлурга, человека приближенного к полезным ископаемым, интересовали вывески на офисах крупных компаний по добыче и обработке газа, нефти и прочих ископаемых в округе. Когда мы приблизились ближе к Набережной, меня просто свел с ума запах моря, издали-ка был виден красивый Каспий. Здесь теряешь счёт времени,

Есенов Нурлан
Возраст: 21 год.
Родом из города Шалкар Актюбинской области.
Старший ребёнок семьи, есть двое младших братьев.
Мечтал стать лётчиком, но поступил на металлурга.
Успешный студент, староста группы, активист.
Неоднократный участник молодежных форумов в г.Нур-Султан.
Хобби: спорт, интересное кино, музыка.

хочется просто сидеть возле побережья и мечтать о многом. Под шум моря, пение птиц. Я зашел в море по колено. Вода была холодная, не как в Жанаозене. Оказывается, это объясняется тем, что накануне здесь прошёл ливень. Кстати, дожди в разгар лета очень редки для этой местности. Я для себя отметил это добрым знаком. Как говорят казахи «нұр жауды». Значит, все в моей жизни будет как задумано.

До скорой встречи, загадочный Мангистау!

Бәқытты астана – Бістаның

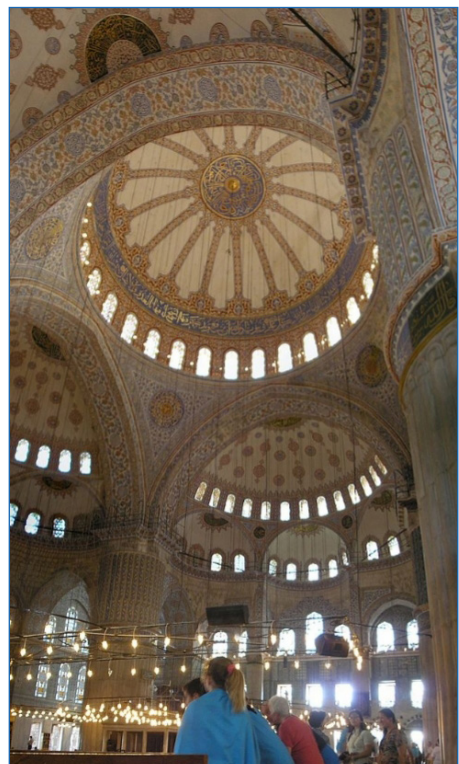
(Жалғасы. Басы 8-9 беттерде)

Ежелгі өркениет тамашалары

Тағлымдаманың соңғы күні сенбіге сәйкесті. Ыстанбұл шаһарындағы ежелгі өркениеттің бай мұраларын кәсіби таныстыру үшін Ismet Biner жолнұсқаушы (гид) Mustafa Altugты шақырыпты. Әсер – ғұмырлық!

Sultanahmet Camii

Әлемдегі ғажайып архитектуралық туынды болып саналатын Сұлтан Ахмет мешітінің ислам мәдениетіне сыйлаған шапағаты орасан. Ауызда көбіне көк мешіт деп аталады. Мешіт 1609 -1616 жылдар аралығында сол кездегі Осман империясының падишағы I Ахметтің әмірімен салынған екен. Ол заманда Осман империясы Австрия және Иран елдерімен соғыс жүргізіп жатқан, жеңіске жете алмай, сәтсіздіктерге ұшырап, күйрей бастаған кезде, 19 жасар I Ахмет патша Алладан мейірім тілеп, жаңа мешіт салуды бұйырады. Оған дейін түрік сұлтандарының бірде бірі мешіт салдырмапты. Мешіт 6 мұнаралы, биіктігі 43 метр, ал диаметрі 23,5 метр ауқымды алып жатқан көк күмбезбен көмкерілген. Бас сәулетшісі – Седефкар Мехмет Ага. Мұражай ғана емес, жұмыс істеп тұрған мешітте намаз уақытында туристер сырт-

қа шығарылып, құлшылық жасайтын жамағат қана қалады. Бұл тарихи кесене жиі жөндеуден өткізіліп, әр бұрышы көз қарашығындай ұқыпты

сақталады екен. Біз болғанда да бір шеті жөнделіп жатты.

Торкарі Sarayı

Торкарі Sarayı Ыстанбұлдың туристер ағылатын ең көне тарихи орны. Осман империясының бас сарайын Мехмед II сұлтан түрік шапқыншылығынан қираған Константинополь қаласы-

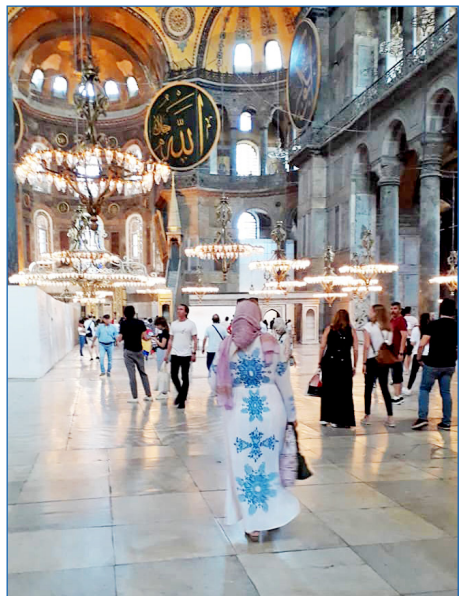
ның үйінділерінің үстінен 1475-78 жж. тұрғызыпты. 1923 жылдан бері музей екен. Аралап жүріп өзіңізді 1001 түн ертегісінің кейіпкеріндей сезінесіз. Аумағы 700 мың шаршы метр. 4 ауласы бар. Диван (үкімет ғимараты) сол қалпында тұр. Осман империясының қару арсеналын да сол жерде көрдік. 400 жылда 25 сұлтан өмір сүрген сарай. Солардың бірі Сүлеймен сұлтанның кезіндегі сарай тіршілігін бейнелейтін «Ұлы ғасыр» түрік тележобасы естеріңізде болар.. Сериалды түсірушілер оған қаражатты аямаған. Аумағы 5000 шаршы метр алатын павильон, оған 3000 метр ашық алаңға орналастырылған аула, тар көшелер мен бақшалардың декорациясын қосыңыз, осылайша Торкарі сарайының көшірмесін жасаған. Қоюшы-суретші Зафар Кһылмаздың басшылығымен жүзеге асқан бұл іске күмәнмен және әжуамен қарағандар көп болған. Ақырында сериал табысы күткеннен де асып кеткен. Оның арқасында Торкаріге ағылған туристердің санында әлі есеп жоқ.

Ұзындығы 5 шақырым алатын бұл қалашықты асықпай аралау керек шығар. Біз көп аялдамай жүріп өттік. Іркілгеніміз ғимаратын да Мұхаммед Пайғамбардың (с.а.с) шапаны,

қылышы, сақалының талдары, өкшесінің өлшемі сақталған үй. (Жәдігерлерді фотоға түсіруге рұқсат жоқ) Сондай-ақ ғимаратта оның сүйікті қызы Фатима мен сүйікті немересі Хасанның да сыртқы киімдері ілүлі. Бұл жәдігерлерді 1517 жылы Салим сұлтан сарайға жеткізген. Мұнда хафиздер алмасып, күн ұзақ құран оқиды. Туристердің ішке кіруге кезекке тұрып, ерекше әсерге бөленетін жері осы..

Ayasofya

Ыстанбұлдағы көне сәулет үлгісінің бірі - Ayasofya мұражайы. Он бес ғасырлық шежіресі бар. Византия императоры Константин (324-337) салған, бүгінде іші ислам және православ діні нысандарының әдемі үйлесімімен таңдандыратын ғажайып ғимарат. Талай заманды ба-сынан өткізіп, қиратылып, қайта жөндеген шіркеудің осы күнге сақталып қалуында Осман им-

периясының сұлтаны Мехмед II нің еңбегі бар. Ол Константинопольді тізе бүктірген 1453 жылы (бір назар аударатыны, біз тағлымдамаға барған Ыстамбұл университетін де дәл сол жылы Мехмед II сұлтан ашқан) шіркеудің жан-жағына 4 мұнара тұрғызып, ішіндегі православ дінінің адам мен жануарлар бейнеленген мозаикаларын көрсетпеу үшін үстінен сылап тастаған. Бірден көз жауын алатын аспалы шамдар да Осман империясы тұсында ілінді. Күмбезінің диаметрі 31 метр, ислам медальондарының диаметрі — 7,5 метр. Үш қақта арқылы кіруге болады. Екі қабаттан тұрады. Уақыт тар болып, ұзақ аралай алмадық. Бір сәттілігі кешке таяу барғанымыз.

Күндіз келушілерден ине шаншар жер болмай қалады екен. Сондықтан жабылуына бір сағат қалғанда мұражайға билет сатылмайды. Жұмыс уақыты 9.00 - 19.00.

(Жалғасы 15-бетте)

☑ Main news

РӘБИҒА СЫЗДЫҚОВА 95 ЖАСТА

ҚР ҰҒА академигі, Шоқан Уәлиханов атындағы сыйлықтың иегері, ҚР еңбек сіңірген ғылым қайраткер, ҚР Мемлекеттік сыйлығының иегері, филология ғылымдарының докторы, профессор Рәбиға Сыздықова 95 жасқа толды.

Қазақ тіл біліміне қосқан қомақты үлесін айтпағанда, әлемдік тіл ғылымын да мойындатқан, өмір жолы өнеге, беделді тұлғаның мерей тойы барша қазаққа ортақ. Рәбиға Сәтғалиқызы бүгінге дейін ғылымнан қол үзбей, Ахмет Байтұрсынұлы атындағы Тіл білімі институтының бас ғылыми қызметкері болып еңбек етеді. Ол қазір 2025 жылға дейін мемлекеттік тілді латын графикасына кезең-кезеңімен көшіру жұмыстарына ат салысуда.

Мемлекет басшысы Қасым-Жомарт Тоқаев мерей тойы қарсаңында Рәбиға Сыздықованы бірінші дәрежелі «Барыс» орденімен марапаттады.

РАБИҒЕ СЫЗДЫКОВОЙ 95 ЛЕТ

Академик НАН РК, обладатель премии имени Шока-на Уалиханова, заслуженный деятель науки РК, обладатель Государственной премии, доктор филологических наук, профессор Рабига Сыздыкова отметила свой 95-летний юбилей.

Известный учёный внесла вклад в развитие казахско-го языка в научном аспекте, её работы были признаны

зарубежными коллегами. Рабига Сатигалиевна в течение всей жизни непрерывно занимается наукой, продолжив свои изыскания после выхода на пенсию в должности главного научного сотрудника Института языков имени Ахмета Байтурсынова. Сейчас она принимает активное участие в переводе казахского языка на латинскую графику, запланированного в стране к 2025 году.

Глава страны Касым-Жомарт Тоқаев наградил Раби-гу Сыздыкову орденом «Барыс» I степени за особые заслуги в общественной деятельности, а также значительный вклад в развитие отечественной науки в канун юбилея ученого.

RABIGA SYZDYKOVA IS 95 YEARS OLD

Academician of NAS RK, winner of the Shokan Ualikhanov prize, honored scientist of RK, winner of the state prize, doctor of Philology, Professor Rabiga Syzdykova celebrated her 95th anniversary.

The famous scientist contributed to the development of the Kazakh language in the scientific aspect, her works were recognized by foreign colleagues. Rabiga Satigaliyeva throughout life continuously engaged in science, continuing his research after his retirement as a chief researcher of the Akhmet Baitursynov Institute of languages. Now she takes an active part in the translation of the Kazakh language into Latin graphics, planned in the country by 2025.

The Head of the country Kasym-Zhomart Tokayev awarded Rabiga Syzdykova the order of «Barys» I degree for special merits in social activities, as well as a significant contribution to the development of national science on the eve of the anniversary of the scientist.

СПОРТШЫЛАР МЕРЕКЕСІНДЕ СУ СПОРТЫ КАНОЭ ЖӘНЕ БАЙДАРКАДА ЕСУДЕН ЖАРЫС ӨТТІ

Спортшылар күніне орай ұйымдастырылған мерекелік шараға облыс әкімі Оңдасын Оразалин арнайы қатысып, жас спортшылар мен спорт ардагерлерін құттықтап, өңір мәртебесіне қосып жүрген үлестері үшін алғыс айтты. Алғыс алушылар қатарында таэквондо спортының шебері, Жұбанов университетінің «Дене шынықтыру және спорт» мамандығының 3-курс студенті Азамат Үсейнов те бар. Шара барысында облыста алғаш рет су спорты каноэ және байдаркада есуден жарыс ұйымдастырылды. Жарысқа Батыс Қазақстан және Атырау облысынан спортшылар келіп қатысты. Сонымен қатар, «Мерген» және «Стрела» садақ ату клубтарының таныстырылымы өтті.

В ДЕНЬ СПОРТА ПРОШЛИ СОРЕВНОВАНИЯ ПО ВОДНОМУ СПОРТУ КАНОЭ И ГРЕБЛЕ НА БАЙДАРКАХ

В мероприятии в честь Дня спорта принял участие аким области Оңдасын Ураза-

лин. Он поздравил молодых спортсменов и ветеранов, вручив лучшим Благодарственными письмами. Среди награждённых мастер спорта по таэквондо, студент 3 курса специальности «Физкультура и спорт» университета Жубанова Азамат Усейнов. Впервые в День спорта был организован турнир по водному спорту каноэ и гребле на байдарках. В соревновании приняли участие спортсмены из Западно-Казахстанской и Атырауской областей. Также была проведена презентация стрелковых клубов «Мерген» и «Стрела».

ON THE SPORT DAY THERE WERE COMPETITIONS IN WATER SPORTS CANOE AND KAYAK

The event in honor of the day of sport was attended by the akim of the region, Ondasyn Urazalin. He congratulated the young athletes and veterans, giving the best letters of Thanks. Among the recipients of the master of sports of taekwondo, a 3rd course student of the specialty «Physical culture and sports» University Zhubanov Azamat Useynov. For the first time on the Day of sports was organized a tournament in water sports canoe and kayaking. The competition was attended by athletes from West Kazakhstan and Atyrau regions. There was also a presentation of shooting clubs «Mergen» and «Strela».

ҚАЗАҚСТАНДЫҚТАР ҚАЙ ЖАҚҚА КӨШУДЕ?

Жақында осы тақырып төңірегінде зерттеу жүргізген Zakon.kz сайты елімізден ағымдағы жыл басынан бері 20 мың адам көшіп кеткенін жазды. Бұл көрсеткіш өткен жылдағыдан 17%-ке өсіпті. Қоныс аударушы қазақстандықтардың көбі жайлы өмірді Ресей, Өзбекстан, Германиядан іздепті, кетушілердің басымы Шығыс Қазақстан, Қостанай және Қарағанды облыстарынан. Қоныс аударатындар арасында қалалықтар көп, аталған санның 17 мыңға жуығын құрайды.

Өзірге Қазақстанға көшіп келушілер саны өткен жылдың осы кезеңімен салыстырғанда аздау, барлығы 6 мыңға жуық адам, біздің елге көшіп келушілер мұнайлы өлке Маңғыстауды, әсем Алматыны, ел астанасы – Нұр-Сұлтанды, шұрайлы Шымкентті таңдапты.

КУДА ПЕРЕЕЗЖАЮТ КАЗАХСТАНЦЫ?

Проведённое недавно исследование портала Zakon.kz, привело к интересной статистике. С начала года из страны уехало 20 тысяч человек. Этот показатель на 17% выше прошлогоднего. В погоне

за «хорошей жизнью» казахстанцы чаще уезжают в Россию, Узбекистан, Германию. Большая часть переселенцев из Восточно-Казахстанской, Костанайской, и Карагандинской областей. 17 тысяч из переехавших - жители города.

Число прибывших в Казахстан в сравнение с прошлым годом заметно ниже - всего 6 тысяч человек. В основном резиденты других стран поселились в Мангистауской области, Шымкенте, Алмате и Нур-Султане.

WHERE KAZAKHSTAN CITIZENS MOVE?

A recent study of the portal Zakon.kz, led to interesting statistics. Since the beginning of the year from the country 20 thousand people. This figure is 17% higher than last year. In the pursuit of «the good life» Kazakhs often go to Russia, Uzbekistan, Germany. Most of the immigrants from East Kazakhstan, Kostanay, and Karaganda regions. 17 thousand of those who moved are residents of the city.

The number of arrivals in Kazakhstan in comparison with last year is much lower - only 6 thousand people. Mostly residents of other countries settled in Mangistau region, Shymkent, Almaty and Nur Sultan.

Жаңалықтарды дайындаған Айерке Сұлтанбекова

Gözleme

Тарихы тұнған шежіре – Ыстанбұл қаласын көшкір жеттік. Мәскеу арқылы ұзақ жолдан шаршағасын ба, әлемдік маңызға ие «Ыстанбұл» әуежайының зәулім ғимараты алғашында онша әсер еткен жоқ. Есімде қалғаны, трансфер аймағына дейін өте ұзақ, діңкелеп 15 минуттай жүргеніміз. Оның үстіне жаңбыр жауып, күн бұлыңғыр тартып тұрды. Әуежайдан бері шыға Ыстанбұлдың әсем панорамасы жарқ етті. Микроавтобус ішіндегі серіктерім: филология ғылымдарының кандидаты, доцент Замзагүл Сүлейменова, педагогика ғылымдарының докторы, профессор Бақтыгүл Құрманова, техника ғылымдарының магистрі, оқы-

тушы Гаухар Ерекеева және техника ғылымдарының магистрі, оқытушы Альбина Ерсайыновамен жолдың бір жағындағы әдемі табиғатқа тамсанып, екінші жағындағы аспанмен таласқан көпқабатты үйлерді тамашалап, көңілденіп сала бердік. Байқағаным, Ыстанбұлдың заманауи сәулеті енді аз уақыттан кейін мүлдем өзгеретін тәрізді. Мұнара-лы, егіз, көк тіреген ғимараттар қатары мол. Бұл Ыстанбұлдың жаңа келбеті.

Avclar (Авджылар) ауданындағы Nokta Suites Hoteline дейін 52 шақырымды өтіп, бізді күтіп отырған профессор Ismet Binerмен табысқаннан соң, жол жүгімізді тастап, бірден жуық маңдағы Kervansaray мейрамханасына кешкі ас ішуге бардық. Әсіресе сырттай естіген, ыстықтай ұсынылған түріктің ұлттық шелпегі Gözlemeniң (өзге халық Гезлеме дейді) дәмі таңдайда қалды. Gözlemeniң атауы түрікше göz (көз) сөзімен байланысты. Шынында да зейін салғанда дайын Gözleme көзге ұқсайды. Жолдан әлсіреп, өзге асқа тәбет болмай қалғанын сезген даяшы жас жігіт лезде үстел үстіндегі ауыз тиеген тағамдарды контейнерге ұқып-тап салып, қолымызға ұстатып жібергенде түрік халқының тепі бір Көкбөрінің ұрпағы деп санайтын қазақ бауырларына деген ыстық ілтипатын сезініп, жүрек жылып қоя берді.

...Ертесіне Ыстанбұлдықтармен бірге 16-шілде — Түркияның Демократия және ұлттық бір-

лік күнін мерекеледік. Көшеде қыдырып, Saray et sas tava кафеcінде есімі қазақша Aynur Keskinнің ет бұқтырған аспаздық өнеріне тәнті болып, tas kebar дәмін таттық. Тағы да сүйікті шелпегіміз Gözleme жедік. Осылайша Ыстанбұл университетінің цифрландыру саласындағы тәжірибелерінен тағлымдама алу сапарымыз Ыстанбұл қаласының тыныс-тіршілігімен танысудан басталды..

Түрік смартжөргектері

Жазғы тағлымдама кезінде Ыстанбұл университетінің технокенті (Istanbul University teknoenti) жұмысымен толық таныстық. Цифрлық технология саласындағы жетістіктерінің қайнар бұлағы осы жерден басталады. Технокент Мәрмәр теңізінің жағасында орналасқан, жан-жағында жасыл желегі жайқалған шырайлы мекен. Жаздың ортасында адамның көп болуы таңырқатты. Толыққанды жұмыс күні қызып жатты. Асханада түскі ас кезін-

де кезек. Сөйлесе келе мұнда 30-дан астам жеке фирмалар мен компаниялар орынды жалға алатынын білдік. Бірақ, жай емес, ғылыми ізденістермен шұғылданатындар. Жобалар алуан түрлі.

Ыстанбұл университетінің технокентіндегі зерттеушілердің 90 пайызы осы оқу орнында білім алушылар. Алайда оларды мұнда соңғы курстарда ғана қабылдайды. Қазір жазғы каникул кезі

болса да технокент іші толы жас. Олар оқудан босаған сәтті пайдаланып, мұнда жыл бойы тоқтамайтын ғылыми жобаларға қатысып, үйреніп, бір жағынан ғалымдарға көмектесіп, нәпақа да табады. Болашақ білімді жастарда екені осы жерде анық байқалады. Компьютерден бас алмай, алған тапсырмасына ыждағатпен берілген, тілдесе қалсаңыз ағылшынша сайрап тұр.

Технокенттің негізгі бағыттары болып энергетика, машина жасау, химия, биотехнология, электроника, денсаулық, информатика және бағдарламамен қамтамасыз ету салалары саналады екен. Құрылған жылы-ақ (2011) 33 жобаны жүзеге асырып, 1 млн.186 мың лира пайда тапса, өткен (2018) жылғы табыстары 386,5 млн. лираны құрапты. Бұл 144 жобадан түскен қаржы. Технокент таныстырылымына қатысқан бас директор Ihsan Faik Çitlak, басқарма кеңесінің мүшесі, профессор Ismail Kirbaslar, профессор Ismet Biner, технокент қызметкерлері Hasan Kömürçü, Kadir Yilmaz бізбен тілдесу кезінде соңғы жаңалықтарымен бөлісті. Университет биохимиктері смартжөргектер өндірісіне үлес қосыпты. Білуімізше түрік өндірушілерінің жөргектері Қазақстанда да қолданысқа ене бастады. Танымал брендтер Pampers пен Huggiesке бәсекелесуге «қаймықпайтын» түрік жөргек брендтері: Lulla Baby, Predo т.б. үш есе арзан және сапасы жағынан да кемі жоқ. Енді түрік жөргек өндірушілері Ыстанбұл университетінің биолог және химиктерінің көмегімен сәбидің үнемі құрғақ болуын ғана емес, оның денсаулығын толық бақылай алатын смартжөргектер шығара бастаған. Осы көктемде жоғарыда аталған дүниежүзілік жөргек брендтер өндірушілері де бір-бірімен жарыса смартжөргектер ойластырып, сатылымға жібергенін естігенбіз. Түрік ғалымдары мен өндірушілерінің жеделдігіне, елжандылығына, намысқойлығына, ең бастысы жаңа инновациялық тәсілдерді меңгере кететін кәсіби мамандарының дайын тұратынына қызығып қалдық. Айта кетейін, Түркияда сатылымда тек өз жөргектері. Өзгесін мүмкін интернет арқылы табуға болатын шығар. Жергілікті тұрғындар түрік

өндірушілерінің жөргектеріне риза, таралуы мен сатылымына орай мәселе жоқ.

Жұбанов университетімен халықаралық серіктес Ыстанбұл университеті жайлы сәл айта кеткен жөн болар. Түркиядағы ең ежелгі бұл жоғары оқу орнының қабырғасы 1453 жылы Мехмед Фатих сұлтанның ықпалымен қаланған. Бүгінде әлемдегі ең мықты 500 университет қатарына енген Түркиядағы бірінші және әзірге жалғыз ЖОО. XX ғ. 30 жылдарына дейін түрлі трансформацияны бастан кешіріп, қазір құрамында 17 факультет, 13 мектеп, 15 институт және 26 орталық жұмыс істейтін алып ЖОО. 60 мың студент, 8 мың аспирант білім алып жатыр екен. Жаңа оқу жылына талапкерлерден құжат қабылдау наурыз-сәуір айларында өткізіледі. Түркияның бірнеше президенті, премьер-министрі жоғары білім алған оқу орнында оқығысы келетіндер қатары жеткілікті. Сондықтан біздің елде сияқты мұнда талапкерлерге «талас» жоқ. Жеке

сайтында да, көше бойында бір-екілі елеусіздей жарнамалық панноны ғана көз шалды.

Тіл жанашыры – компьютер инженері

Осыған дейін Ақтөбеге бірнеше рет келіп кеткен Ыстанбұл университетінің профессоры, компьютер инженері Atakan Kurt бізге қонаққайлық танытып, отельден лекцияларына өзі алып кетті. Бұрын интервью алғаным бар, жылышұрай амандастық. Көзім конъюнктивит болып, мазасызданып тұрғанымды естіп, дәрі алып берді. Жақсы-

ны жүзінен тануға болады. Технокентке кіргеннен Atakan Kurt беудің өте құрметті екенін сездік. Соған қарамастан бұл кісі тым қарапайым. Сабағын өткізіп, асханаға дейін барып, қалаған дәмімізді сұрап, өзі әкеліп, үлкен-кішімізге қызмет көрсетті. Кешкісін қонақасы бергісі келетінін айтып, бос уақытымызды сұрап алды. Біз Мәрмәр теңізін көргіміз келеді деп шуладық.

Профессор Atakan Kurtтың Жұбанов университетімен біргеліктегі жобасы оның айтуынша үш жылға шамаласа нәтиже бермек. Қаз-қатар компьютерлерде жоба бойынша жұмыс істеп жатқан қызметкерлер бізбен танысуға ғана бой тіктеді.

Бәрі жастар. Сондай-ақ жобаға филологтар, түрік тарапынан Ismet Biner, қазақ тарапынан профессор Гүлжан Шоқым ат салысуда. Жоба жемісті жүзеге асса латын әліпбиіне көшудегі қадамдарымыз жеңілденбек. Жеңілденіп қана қоймай, зерттеушілерге, әсіресе лингвистерге бірнеше тілден аударып, мәтін талдау оңай болады. Себебі, компьютер мәтін аудармасын бірден шығарады. «Осыған дейін түрікмен тілін зерттеген едім. Соның барысында басқа да түркі тілдес халықтардың тілдеріне қызыға бастадым. Магистратурада, докторантурада оқитын шәкірттеріммен бірге бүгінде түркі тілдес халықтардың тілдерін зерттеу-

Atakan Kurt. Оның компьютерлік инженерия саласында жұмыс жасап жүргеніне 20 жылдай болған екен. Негізі аталмыш жобада түрік, түрікмен және әзірбайжан тілдері бағдарламаға енгізілген. Қазір ұйғыр, қазақ және татар тілдерінде бағдарламалар жасалып жатыр. «Қазіргі уақытта, мысалы, Қазақстанда жаңа әліпбиге көптеген еңбекті кирилицадан аудару керек мәселелері бар, сол сияқты біздің де Осман империясы кезіндегі еңбектерді аудару мәселесі тұр, оларды да қалыптастырып жатқан бағдарламалар бар. Аударылмаған кітаптар әлі көп. Латынға көшудің күрделі жағы осы.. Дегенмен, Түркия мен Қазақстан жағдайы екі түрлі. Бізде бір күннің ішінде арабшаны алып тастап, латынша қолдандық. Қалай қаулы қабылданды, өттік те кеттік. Ал, сіздерде үрдіс ақырындап жүріп келе жатыр. Бізде тек бір ғана тіл — түрік тілі ғана, арабша тек негізгі сөздерде қолданылады. Түріктер арабша тіл білмейді, ал сіздерде қазақ және орыс тілдері қатар жүреді, екеуін де білесіздер. Сіздер жаңа алфавитке өтсеңіз де орыс тілінде оқуды жалғастыра бересіз. Орыс тілін алып тастамайсыздар, біздерге қарағанда сіздерде жүйе басқашалау. Сондықтан, орыс тілін білмегесін дұрыс емес болжам айтқым келмейді. Дегенмен, жалпы алғанда латын әліпбиіне өтудің мүмкіндіктері зор. Әсіресе түрік тектес халықтардың бір-бірін түсініп, жақындасуында ықпалы орасан болмақ. Себебі адамдарды бөлетін де, жақындастыратын да әліпби ғой», -дейді ол. Шынында да, егер латын графикасына өтсек, Atakan beумен тілмашсыз түсінісер едім деп қоямын іштей. Арадағы сұқбаттар ағылшын тілінде жүрді. Оған сапарлас әріптесім, тіл маманы Замзагүл Сүлейменова жәрдемдесті. Профессор Atakan Kurt жоғары білімді Америкада алыпты, магистратура және докторантура-ны да сонда бітірген екен. Сондықтан ана тілінен кейінгі жатық тілі — ағылшынша.

... Atakan beу бізді Мәрмәр теңізі жағасындағы Florya бағына апарып, жас балықтың етінен дәм таттырды. Осы бақта отбасымен жиі қыдыратынын айтты.

(Жалғасы 10, 15-беттерде)